

TITULUS XV.

DE IUDICIIS ECCLESIASTICIS

CAPUT I.

De Curiis episcopalibus et earum Officialibus.

930. Episcopi, quasi magnae familiae patres, cum omnia per seipsos administrare non valeant; ut eo, quo par est, studio, grave absolvant atque perplexum « ius cuique suum tribuendi » officium; et « ut negotiorum et causarum ordinatissima ratio constet, sublatisque rerum confusionibus et noxiis dilationibus, iudiciales controversiae non minus rectum, quam expeditum cursum et finem obtineant »¹; ad id muneris idoneos viros destinant, qui proinde curiam episcopalem constituunt.

931. Quaelibet episcopalis curia constat in primis *Vicario Generali*, qui deputatus habetur cum generali potestate, ut, exceptis iis quae mandatum speciale postulant, vel iis quae Episcopus expresse sibi reserverit, ordinariam ipsius Episcopi iurisdictionem exerceat; eique, virtute officii, competit cognitio causarum totius dioecesis. Unum idemque tribunal cum Episcopo

¹ Benedictus XIV. Const. *Iustitiae et pacis*, 9 Oct. 1746.

constituit; quocirca a Vicarii Generalis sententia ad Episcopum non datur appellatio.

932. Alter episcopalis curiae officialis est *promotor fiscalis*, qui etiam procurator fiscalis nuncupatur. Generale eius officium est iustitiam et legem tueri. Quapropter ad ipsum spectat, quotiescumque adversus aliquem criminaliter agendum est, libellum seu querelam iudici porrigere. Quemadmodum enim in civilibus necessaria est petitio actoris, sic in criminalibus querela promotoris fisci, quatenus non adsit accusator privatus, vel non procedatur per viam inquisitionis aut denuntiationis. Et usque ad exitum litis, omnia, quae in civilibus praestare solent periti, probi atque diligentes actores, in causis criminalibus explet fisci procurator. Officium promotoris fiscalis non cessat, cessante iurisdictione Episcopi: hinc, vacante sede, ille assistentiam suam praestare debet Vicario Capitulari.

933. Tertius demum officialis est *cancellarius*, qui etiam actuarius vel notarius audit. Cancellarii munus est acta curiae, nedum iudicialia, verum etiam extraiudicialia, fideliter conscribere: actis, decretis, sententiis, eorumque authenticis exemplaribus subscribere. Nec quidquam pro singulis sui officii actibus ei licet accipere ultra taxam a legitimo superiore determinatam. Etsi Concilium Tridentinum¹ haud vetet notarium e laicali coetu eligi, hortamur tamen, ut hoc munus non nisi ecclesiasticis viris committatur.

934. Vicario Generali, procuratore fiscali et cancellario, ut plurimum, constant episcopales curiae. Nunquam tamen, in gravioribus potissimum causis, vel quandocumque Vicarius non censeatur ab omni prorsus

¹ Sess. 22. cap. 10 de ref.

partium studio immunis, Episcopus per seipsum Vicarii Generalis partes explet. Notarius quoque sive cancellarius, ad actus iudiciales omnino requiritur. Praeterea, in omnibus actis causarum criminalium necessarius est procurator fiscalis, quando proceditur iuxta instructionem S. Congregationis Episcoporum et Regularium¹, et quando non adest accusator privatus, neque proceditur per viam inquisitionis aut denuntiationis.

935. Praeter Vicarium Generalem, ab antiquissimis temporibus, in more habuerunt Episcopi constituere *vicarios foraneos*, qui, extra civitatem, in pagis et oppidis sibi adsignatis, ius dicerent in quibusdam levioris momenti causis et iurisdictionem exercerent, ad certos dumtaxat actus limitatam, non unum idemque tribunal cum Episcopo constituentes, permissa proinde ab eorum sententiis ad eundem Episcopum provocatione. Quoniam vero clericorum vitae honestas et exemplaris integritas, studiumque diligens in adimplendis officiis, salutare praestat remedium, ne mala impune grassentur, cum magno populi scandalo et animarum pernicie, volumus ut, ubi nondum forte existant, quamprimum constituantur, in praecipuis saltem dioecesium locis, vicarii foranei, quocumque demum nuncupentur nomine (Archipresbyteri, Decani etc.), qui, prout ipsorum exigit munus, ex mera ipsius Episcopi delegatione acceptum, excubent, ut parochi, aliive presbyteri suae iurisdictioni suppositi, ea qua par est diligentia, prudentia et caritate officium suum adimpleant; statim ac compererint quempiam in sibi commisso munere deficere aut non omnem effugere peccati suspicionem, eum paterne mo-

¹ Instructio S. C. EE. et RR. 11 Jun. 1880. V. Appen. n. XLV.

neant, quatenus paternam monitionem profuturam esse confidant; si vero insordescat, vel monitio inutilis prorsus appareat, aut adhibita optatum effectum sortita minime sit, illum absque mora Ordinario denuntient.

936. Cum autem maxime expediat Praelatis, ut sint apprime edocti de suorum subditorum statu, et praesertim de clericorum vita, officiis et beneficiis quae habent et possident in Ecclesia, statuimus et mandamus, ut vicarii foranei, sub finem cuiuslibet anni, scriptam relationem ad Ordinarium mittant, qua ipsum de statu et vita parochorum aliorumque sacerdotum et clericorum proprii districtus, deque eorundem gestis praecipuis instruant, potissimum vero de excessibus et delictis quae forte commisisse repererint, ut eorum spirituali saluti et morum reformationi, ut decet, consuli valeat. Quod si excessus talis fuerit, ut dilationem non patiatur correctio, illum absque mora denuntient. Hanc autem relationem Ordinarius in secreto tabulario episcopali asservabit, notitias inibi contentas prae oculis habiturus, nedum cum adversus quempiam illorum forsitan agendum erit, verum etiam cum officia vel beneficia erunt conferenda, ut ea meritis, viribus atque ingenio cuiusque accommodet.

CAPUT II.

De modo procedendi in causis matrimonialibus.

937. Quanti sint momenti matrimoniales causae, vel ex eo liquet, quod per eas in discrimen adducitur coniugale illud foedus, quod indissolubile ab initio institutum (« *erunt duo in carne una* ») sacramenti dignitate et virtute a Christo Domino auctum est. Indissolubilis

scilicet viri uxorisque societas perpetuam et summam Christi ipsius cum Ecclesia coniunctionem atque ineffabilem et immensum eius erga suam sponsam amorem mirifice significat. Ait enim Paulus Apostolus (*Eph. v. 25, 32*): « *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea... Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia* ».

938. Eapropter matrimonialium causarum cognitio quibusvis iudicibus inferioribus, non obstante quocumque privilegio ac praescriptione, sublata est, atque Episcoporum tantum examini et iurisdictioni reservata, etiam prae Abbatibus *vere nullius*, licet cardinalitia dignitate fulgentibus, iuxta S. Congregationis Concilii resolutiones; hinc tutius erit, ut nedum sententia proferatur, verum etiam acta processus per Episcopum, vel per ecclesiasticum virum specialiter ab eo delegandum, conficiantur¹.

939. Adamus servetur quod Benedictus XIV in Constitutione *Dei miseratione* decrevit², ut nempe omnibus hisce iudiciis intersit matrimonii defensor ex officio adhibitus, cuius est voce et scriptis matrimonii validitatem tueri, eaque omnia deducere, quae ad matrimonium sustinendum necessaria censebit. Quaecumque vero, eo non legitime citato aut intimato, in iudicio peracta fuerint, erunt nulla, irrita, cassa et pro nullis atque irritis habenda, perinde ac si citata et intimata non esset ea pars, cuius citari intererat, et quam, iuxta legum et canonum praescripta, ad legitimam iudicii validitatem citari aut intimari omnino necessarium erat.

¹ Instruct. S. C. C. 22 Aug. 1840. V. Appen. n. XVI.

² Bened. XIV. Const. *Dei miseratione*. V. Appen. n. X.

940. Meminerint tamen illi, ad quos spectat, praefatam Benedicti XIV Constitutionem *Dei miseratione*, ac Instructionem S. Congregationis Concilii, diei 22 Augusti 1840¹, agere solummodo de causis, in quibus disputatur de ipso matrimonii vinculo, non vero de causis in quibus res est de simplici coniugum cohabitatione seu separatione, aut de sponsalibus. Rursum matrimonialibus causis accensentur ea quae concernunt matrimonialia vincula, in facie Ecclesiae, non autem solo actu civili contracta; ceu declaravit S. Congregatio Concilii in *Treviren.*, die 29 Ianuarii 1853.

941. Si agatur solummodo de matrimonio rato et non consummato, supplex libellus Romano Pontifici, sive directe, sive per Episcopum, porrigendus est; in quo, ut praescripsit Benedictus XIV in citata Constitutione, plena et accurata totius facti species contineatur, et causae omnes exprimantur, quae ad obtinendam petitam dispensationem conducere posse a supplicante censentur. Episcopi vero in huiusmodi causis prae oculis habeant declarationem S. Congregationis Concilii, in *Varsavien.*, die 16 Iunii 1894².

942. Igitur, cum Episcopus inquirere debeat, an de nullitate alicuius matrimonii constet vel an consulendus sit Romanus Pontifex pro dispensatione super matrimonio rato et non consummato, iudicem, si velit, delegabit; deinde ipse vel iudex delegatus in ius vocabit defensorem matrimonii, quatenus in curia iam existat, et sin minus, Episcopus illum constituet pro illa vice, eligendo virum idoneum, si fieri poterit, ex coetu ecclesiastico, iuris scientia pariter et vitae probitate praeditum. Defensor, cui munus matrimonii

¹ V. Appen. n. X; XVI.

² V. Appen. n. LXXXI.

tuendi committitur, iuramentum inprimis praestabit fideliter officium suum obeundi.

943. Deinde matrimonii defensor facta ab actore in supplici libello enarrata attente perleget, et post maturum examen concinnabit quaestiones coniugi actori proponendas; quas quaestiones ita digeret, ut, antequam de principali controversiae facto, de aliis facto huic affnibus quaerat; et quaestiones concipiet verbis, ex quibus ille, qui examini supponitur, non facile arguere possit nexum, qui inter factum, de quo in ea quaestione agitur, et factum principale intercedit: quod etiam in proponendis quaestionibus alteri coniugi ac testibus servabit.

944. In actu vero examinis, iudex et matrimonii vindex curabunt, ne responsiones ad propositas quaestiones, datae ab examinato, sint incompletae. Studeant scilicet circumstantias eruere, quae in causae decisionem influxum exercent: urgeant examinatum ut rationem seu causam scientiae reddat. Nam testis respondere debet assignando causam dictae scientiae, ita ut si respondere nolit aut nequeat, multo magis si neget vel falsam causam aut ineptam alleget, fides ei omnino adimatur et probatio nulla sit.

945. Nec facile contenti sint iis responsionibus, quibus examinatus non ipsa facta peculiariter una cum circumstantiis refert, sed factis ipse proprio Marte pondus et consequentiam adscribit. Testes, nisi facta ipsa cum singulis circumstantiis atque adiunctis temporis et loci in medium afferant, nihil vel fere nihil probant. Testium enim est facta cum circumstantiis narrare, ut exinde possit iudex narrata facta pensare et dignoscere iuris consequentiam.

946. Tolerandi pariter non sunt, sive coniuges,

sive testes, qui, examini suppositi, divagantur a quaestione sibi proposita, prolixam recitantes orationem, li adducendi sunt, ut ad singula quaestionis membra conceptis verbis respondeant. Nam ii, quandoque, antequam ad examen accedant, memoriae mandant depositionem in iudicio faciendam, studio partium, potius quam veritatis amore moti. Caeterum profusi sermones molem processus augent absque necessitate; dum e contra, ut veritas eniteat, evitanda est nedum sterilitas, verum etiam orationis superfluitas: inimicus enim veritatis aequae est excessus ac defectus actorum.

947. Post examen coniugis actoris, excutiendus est alter. Compluribus hic aegre fert iudicio se sistere. Tunc iudex, hortationibus, suasionibus, eum monens non tam agi de iure tuendo, quam de adimplendo conscientiae onere, studeat adducere, ut vadimonium obeat. Nemo enim melius quam alter coniux cognoscere potest causae cardinem; et veritas sine contradictore non facile erumpit. Deinde, si hic vadimonium promittat, matrimonii assertor quaestiones ei proponendas concinnabit, ob oculos habens facta ab actore, nedum supplicii in libello, verum etiam in iudiciali examine asserta. Ad finem vero examinis coniugis istius, prout etiam examinis coniugis actoris, iudex illos invitabit, ut testes in causa audiendos designent.

948. Duplici ex causa testes matrimonialibus in controversiis excuti solent. Primum, ut clara in luce ponant facta, quae sive pro, sive contra intentionem actoris militant: deinceps, ut diiudicari possit fides coniugibus habenda.

949. Si alter coniux apud iudicem se sistere vel testes inducere obstinate recuset, aut quomodocumque defensor matrimonii ex actis iam confectis deprehendat,

praeter testes a coniugibus inductos, alios existere de re instructos, hos etiam opportune citabit, ut examini subiciantur. Si praetendatur coniuges coire non potuisse, corporali obstante aliquo vitio, periti physici, quos coniuges consuluerunt, ad examen adducendi erunt, et subinde corpus per peritos medicos, inter celebriores tum quoad scientiam tum quoad religionem et honestatem a iudice electos, si agatur de viro, si de muliere, per obstetrices, explorandum erit, servata forma a iure praescripta.

950. Ad exitum perductis testium examiniibus aliisque probationibus, finis imponitur inquisitioni et publicatur processus, edito super hoc per iudicem decreto, factisque subscriptionibus ab eo, a defensore matrimonii, et a cancellario. Et quatenus res sit de dispensatione super matrimonio rato et non consummato, acta ad Sanctam Sedem sine mora transmittantur. Quatenus vero in controversiam adductus sit matrimonii valor, tunc locus est defensionibus. Iudex scilicet ea ponderat, quae adversus matrimonium in iure deducit actor vel eius patronus, et quae advertit in favorem matrimonii sacramenti assertor. Et cum nihil amplius deducendum censuerit defensor matrimonii, et iudex, auditis etiam, si opus sit, uno sive pluribus in Theologia et sacrorum Canonum disciplina peritis, causam satis ventilatam existimet, definitivam sententiam proferet.

951. Huc rebus perductis, ad normam Benedictinae Constitutionis, n. 8, « *si a iudice pro matrimonii validitate iudicabitur et nullus sit qui appellet, ipse etiam (defensor matrimonii) ab appellatione se absteineat: idque etiam servetur, si a iudice secundae instantiae pro validitate matrimonii fuerit iudicatum, postquam iudex primae instantiae de illius nullitate sententiam pronun-*

tiaverat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, defensor inter legitima tempora appellabit, adhaerens parti, quae pro validitate agebat; cum autem in iudicio nemo unus sit, qui pro matrimonii validitate negotium insistas, vel si adsit, lata contra eum sententia, iudicium deseruerit, ipse ex officio ad superiorem iudicem provocabit ».

952. Ad normam decreti S. Officii, diei 5 Iunii 1889¹, rigor Benedictinae Constitutionis aliquantisper remitti potest nonnullis in casibus, videlicet: « Quando agitur de impedimento disparitatis cultus, et evidenter constet unam partem esse baptizatam et alteram non fuisse baptizatam; quando agitur de impedimento ligaminis, et certo constet primum coniugem esse legitimum et adhuc vivere; quando denique agitur de consanguinitate et affinitate ex copula licita aut etiam de cognatione spiritali, aut de impedimento clandestinitatis, in locis ubi decretum Trident. *Tametsi* publicatum est vel uti tale diu observatum; dummodo ex certo et authentico documento, vel, in huius defectu, ex certis argumentis evidenter constet de existentia huiusmodi impedimentorum, super quibus Ecclesiae auctoritate dispensatum non fuerit: hisce in casibus, praetermissis solemnitatibus in Constitutione Apostolica *Dei miseratione* requisitis, matrimonium poterit ab Ordinario declarari nullum, cum interventu tamen defensoris vinculi matrimonialis, quin opus sit secunda sententia ».

953. Praecedenti igitur decreto cautum est, ne matrimoniales causae citra necessitatem prolantentur, quod saepe saepius contingeret, si, in causis recensita

¹ Coll. P. F. n. 1575.

impedimenta concernentibus, altera aut etiam tertia sententia indiscriminatim expectanda esset. Hisce enim in causis iudex, ut plurimum, e codicibus parochialibus aliisque monumentis, veritatem, absque ulla errandi formidine, assequi cito potest. Quibus vero in casibus non ita sit, integrum est matrimonii defensori ad alium iudicem provocare. Il enim casus expresse excipiuntur in memorato decreto, et manet in suo vigore generale Benedicti XIV principium in citata Constitutione, n. 14: *Nulla in casu matrimonii vinculum dissolutum censeatur, nisi defensor matrimonii crediderit non appellandum.*

954. Et certe impedimentum praesertim *disparitatis cultus* controversias plus semel suppeditat, nec facile, nec una tantum sententia dirimendas. Nam inter ipsos catholicos nonnunquam succrescit proles in parochiali baptizatorum libro non adnotata, *secreto* tamen ab alterutro coniuge aqua piaculari abluta. Fere inextricabiles vero esse solent quaestiones, quae ex hoc capite oriuntur circa matrimonia acatholicorum. Qua in re, prae oculis habeantur decreta Sancti Officii, praesertim decretum diei 1 Augusti 1883¹.

955. Nec suis caret omnino nodis impedimentum *ligaminis*. Coniuges enim ab invicem separati quandoque regiones incolunt inter se longe distantes, et arduum negotium nonnunquam est certiorari de alterutrius coniugis morte. Cum huiusmodi casus contigerit, sive res sit de matrimonio ab alterutra parte contracto sive de contrahendo, ob oculos habenda omnino est Instructio Sancti Officii anni 1868².

956. Frequentius etiam quaestiones difficiles secum fert impedimentum *clandestinitatis*, his Concilii Tri-

¹ Coll. P. F. n. 662.

² V. Appen. n. XXX.

dentini verbis definitum ¹: « *Qui aliter, quam praesente paroco vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia et duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat* ». Cum vero nupturientes pluribus in paroeciis versati sunt, quaeritur quandoque an parochus, qui matrimonialem eorum consensum excepit, ille sit qui ex Tridentini Concilii lege assistere debebat. Et quamvis sententia invaluerit iuxta quam duo ad hoc requirantur ac sufficient, habitatio nempe alterutrius saltem nupturientis in ea parochia, in qua matrimonium contrahitur, atque animus ibidem permanendi per maiorem anni partem; verumtamen argumenta, quae de praedicto nupturientium animo constare possit, nonnunquam praesto minime sunt. Ad indicia tunc recurrendum est: quae res est deceptionum periculis plena.

957. Et quoniam in matrimoniis coram sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia celebratis, licentiam reapse intercessisse idoneis argumentis demonstrare, opus quandoque laboriosum est, quia praefata licentia compluries datur oretenus, quod caeteroquin a Concilio Tridentino non improbat, et nonnunquam parochorum negligentia parochialibus in libris minime adnotatur; in huiusmodi casibus, quam maxime interest an parochus sive Ordinarius, qui matrimonio assistere debuisset, vel potius nupturientes, licentiam locum non habuisse contendat. Paroco enim vel Ordinario, non autem coniugibus aliisve eam denegantibus creditur, si intentionem suam opportunis argumentis haud communiat.

¹ Sess. 24. cap. 1 de ref. matrim.

958. Sunt etiam aliquando, qui licentiam quidem collatam esse concedunt, eius tamen valorem inficiantur, contententes eam esse vagam, generalem, non vero, prout de iure, definitam atque determinatam. Inquiunt enim, sacerdotem, qui sacramenta in ea parocia administrandi potestate non polleat, posse quidem ad determinatum aliquod matrimonium delegari; sed, si ad plura matrimonia uno eodemque contextu delegetur, delegationem illam, nedum illicitam, verum etiam iuris firmitate destitutam esse. Rursus, iuris effectum existimant non sortiri licentiam eidem vel eisdem matrimoniis assistendi, quae non uni sed pluribus sacerdotibus a parochia extraneis conferatur. Hanc doctrinam, quatenus concernit delegationis valorem, esse a veritate alienam liquet, praesertim ex causa *Colonien.* apud S. Congregationem Concilii ventilata ¹.

959. His aliisque istiusmodi salebrosus casibus exceptis, iudicium, in causis concernentibus impedimenta per memoratum Sancti Officii decretum expressa ², una, in aliis vero, duabus conformibus sententis absolvitur: et si matrimonium nullum atque irritum iudicatum sit, integrum erit coniugibus alias habilibus, novas nuptias inire, nisi sententia vel sententiae eae sint, ut eis salva conscientia defensor matrimonii acquiescendum non putet.

960. Hoc in casu, sacramenti assertor intra decennium, a lata sententia vel ab eius habita notitia computandum, appellationem interponit: deinde acta ad iudicem, ad quem provocat, in forma authentica transmitti curat. Interim firma manet utrique coniugi prohibitio ad alia vota transeundi; quod si aliud matrimonium contrahere ausi fuerint, priusquam vel alia adversus

¹ Dub. *Matrim.*, 18 Martii 1893. V. Appen. n. LXXVII.

² S. Off. 6 Iun. 1889. V. sup. art. 952.

matrimonium prodeat sententia, vel defensor matrimonii declaret se ab interposita appellatione desistere, poenis contra polygamos a sacris Canonibus constitutis omnino subiacent.

961. Abs re non erit advertere, matrimoniale illud vinculum, quod in locis, in quibus non viget lex Concilii Tridentini (sess. 24. cap. I de reform. matrim.), ex iure Decretalium ipso facto exsurgebat, si vir et mulier, alias de iure habiles, post inita sponsalia, carnaliter copularentur, non amplius obtinere. Etenim SS. D. N. Leo XIII, per Constitutionem *Consensus mutuus* editam die 15 Februarii 1892¹, ob oculos habitis populorum moribus, decrevit ac mandavit, ut deinceps, illis in locis in quibus coniugia clandestina pro validis habentur, a quibusvis iudicibus ecclesiasticis, in quorum foro causas eiusmodi matrimoniales agitari et iudicari contigerit, copula carnalis sponalibus superveniens non amplius ex iuris praesumptione coniugalis contractus censeatur, nec pro legitimo matrimonio agnoscatur seu declaretur.

962. Causae matrimoniales, quandocumque nova res, quae non deducta vel ignorata fuerit, detegatur, resumí possunt, et rursum in iudiciale controversiam revocari. Idque nedum locum habet, quum sententia, quae errore inniti putatur, contra matrimonium, verum etiam cum in favorem matrimonii lata sit. Etenim sententia, quae per errorem renuntiat validum matrimonium quod reipsa irritum est, vel e contra nullum proclamat matrimonium de facto validum, facere minime potest, ut mutetur rei natura.

963. Iudex autem, antequam decernat an sit novo iudicio locus, summariam causae cognitionem praemittit,

¹ V. Appen. n. LXXXIII.

non citato adversario, et nonnisi ea apparente iusta, sinit instaurari iudicium.

964. In extraordinario tamen hoc novo iudicio, circumspectius quam in ordinariis iudex et matrimonii defensor se gerant oportet. Is enim, qui cum se defendere posset, id praestare neglexit, non veritatis amore, ut plurimum, movetur, atque ansam praebet fraudis suspicionibus. Praesertim autem in testibus post attestationum publicationem inductis timenda est subornatio. Hac sane ratione, aliis in iudiciis, post publicatas attestaciones et in appellationis causa vetitum est testes audire².

CAPUT III.

De modo procedendi in causis Clericorum.

965. Cum praesentium iniquitate temporum arduum sit Episcopis forum agere solemnitate antea actis saeculis invecta, SS. D. N. Leo XIII, die 11 Iunii 1880, per S. Congregationem Episcoporum et Regularium, instructionem promulgavit, ad praesentem Ecclesiae conditionem accommodatam, quam prae oculis habere debent ecclesiastici iudices³.

966. In praefata Instructione res est solummodo de clericis. Sed si Episcopi, prout certi sumus, eo, quo flagrant, animarum zelo, in clericorum causas praesertim disciplinares et criminales incumbant, laicorum etiam coetus meliorem vitae rationem facile inibit.

967. Episcopus igitur, statim ac comperiat clericum in eo esse, ut pastorem sollicitudinem excitet, officii sui partes, ea qua par est prudentia et caritate, expleat

² Cap. *Testibus* 2. de testib. II. 8. in Clem.

³ V. Appen. n. XLV.

oportet, mora haud interiecta, nec ullo habito respectu ad personam. Iustitia enim oculos non habet, ut videat personas.

968. Ut autem clericorum vitae rationem penitus cognoscat, parochis urbium, in quibus sedem habet Episcopus vel episcopalis curia, Episcopus eiusve Vicarius in spiritualibus Generalis sollicita cura invigilabit, illisque mandabit ut de clericorum, si qui in parochia versentur, gestis, moribus et conversatione accurate referant. Quod vero spectat ad parochos et clericos aliarum urbium, oppidorum, pagorum, rurium, per vicarios foraneos scriptis et oretenus studeat instrui.

969. Inquisitio instituenda, aut generalis, aut specialis erit, pro diversitate casuum. Inquisitioni generali locus erit, quando Episcopo seu Vicario Generali denuntiatur aliquod delictum, quod secum ferat scandalum aut aliud christianae reipublicae detrimentum, non tamen designatur delinquentis nomen. Tunc Episcopus sive Vicarius Generalis secreto inquirere an facinus illud reapse patratum sit; ita tamen generice quoad delicti auctorem inquirere, ut caveat ne contra quempiam in particulari suspicionem ingerat.

970. Speciali inquisitioni locus erit, quando ad praelatum uno eodemque actu defertur delictum et nomen delinquentis, nec non quando ex inquisitione generali sufficientia indicia contra quempiam emergant. Haud gravia ad hanc inquisitionem instituendam indicia requiruntur, quia non grave exinde inquisitus, si innocens sit, damnum persentit, cum inquisitio sit secreta; alicuius tamen ponderis ea sint oportet, quia nullus omnino potest in suspicionem adduci, nisi ex causa secundum iuris definitionem verisimili.

971. Praeterea considerabit an denuntiatio facta sit

ab iis, qui, ratione officii, clericorum moribus custodiendis invigilare debent, seu potius ab aliquo alio. In posteriori enim hoc casu, perpendendum in primis est, an citra culpam is, cui hoc onus incumbit, rem ignorare atque celare praelato potuerit. Nam parochus vel vicarius foraneus, cui subest insimulatus clericus, quique potissimum in negotiis secretae inquisitionis, ex officii sui debito, praelato auxiliari debet, huic muneri, hoc saltem in casu, impar certe erit, si, nullo intercedente iusto impedimento, ignoravit aut rem ad Superiorem deferre omisit. Quod si ille qui clericum accusavit, non publico, sed privato commodo proprio movetur, seu non *criminalem*, sed *civilem* causam agit, id postulans quod clericus ex contractu vel etiam ex delicto sibi debet, tunc iudex ob oculos habebit S. Caroli monitum, in Concilio Provinciali Mediolanen. VI: « Antequam litis reive alicuius iudicium constituatur, studeant (iudices), omni aequitatis officio paternoque consilio, lites dirimere, controversias sedare et transactionibus litigantes reconciliare »¹.

972. Speciali inquisitione ad exitum perducta, ponderat Episcopus, an indicia adversus inquisitum collecta sint gravia vel levia: si levia, ulteriori processu supersedet, acta in secreto curiae tabulario, pro futuro quocumque eventu, asservat, et interim vigilat. Si gravia sint, ad ulteriora procedit; non tamen iudicium extemplo aggreditur, sed rem paterne componere studet, si natura et gravitas abusus vel delicti de quo inquiritur, sinat. Igitur inquisitum accessit, accusationes ei manifestat, celatis tamen nomine denuntiantis et habitae notitiae origine, quatenus non res sit de iudicio civili, et inquisito quid agere debeat suadere obnititur. Dum

¹ Acta Eccles. Mediolan. I. pag. 255.

de hisce eum admonet, abstinere se a quacumque poenae comminatione. Fas vero est Episcopo paternas huiusmodi monitiones facere per epistolam vel etiam per interpositam personam.

973. Si inquisitus accedat, et accusationis vim destruat, vel paratum se ostendat ad meliorem frugem se recipere, scandala vel damna illata sarcire, idque pro viribus praestet, nihil ultra agendum erit. At si accedere detrectet, aut paternas spernat monitiones, Episcopus mature perpendit, adhibito etiam prudentum consilio, an indicia, argumenta, contra inquisitum collecta, attenta quoque eius agendi ratione quoad paternas monitiones, adeo gravia sint ut semiplenam probationem constituent, an non. Nam, si ad semi-probationis gradum minime assurgant, satius erit abstinere a poenarum comminatione et a iudiciali processu. Sed contentus erit Praelatus speciali modo eidem invigilare, poenis negativis eum afficere, nova ei officia denegando, atque subtrahendo, quatenus sine iniustitia et scandalo fieri potest, quae ad vitam haud collata sunt. Si vero semiplenam probationem constituent, inquisito, quid agere debeat quidve vitare, accurate insinuat, eodemque contextu congruum eidem indicit terminum, intra quem ille constare faciat, num ea accepto habeat, quae inibi praefinita sunt, adiciens iudicium adversus eum necessario institutum iri, nisi ea adamussim praestet.

974. Pastoralis haec praesulis cum subdito agendi ratio perutilis est clericis, quos compluries lenibus istis remediis arcet a barathro, ab infamia atque a litibus temerariis: congruit autem Episcopo, ne populorum, quorum filialis amor ad munus suum utiliter gerendum maxime ei necessarius est, animos a se abalienare, si-bique molestias et offensiones sine causa parare vi-

deatur. Dum vero cum clerico ita agit, poterit quidem ob oculos ei ponere incommoda litium; at sedulo studeat oportet suam celare opinionem circa favorem vel adversum litem exitum. Quam maxime enim est inconveniens, ut iudex causam, non visis videndis, nec considerandis consideratis, adiudicet.

975. Antedictae monitiones omittuntur, quando natura delicti aut controversiae ita suadeat. Sed nunquam, in criminalibus causis, antequam in ius vocetur inquisitus, praetermittatur iudicis decretum, quo promotori seu procuratori fiscali fit potestas iudicium adversum illum instituendi, prout de iure, et prosequendi actionem. Quatenus vero agatur de iudicio civili, iudex, instante actore, clericum in ius vocabit, nisi in iis versetur locis, in quibus per Summos Pontifices foro ecclesiastico, sive per concordata sive per speciale indultum, ita derogatum est, ut actori iura sua persequi tantummodo detur apud iudices laicos, servata norma decreti Sancti Officii 23 Ian. 1886¹. Hoc enim in casu, actor tenetur veniam petere a proprio clerici Ordinario, qui eam non denegabit, postquam pro viribus controversiae inter partes conciliandae frustra operam dederit.

976. Procurator fiscalis, viso praedicto iudicis decreto, attente perpendit facta, quae ope secretae inquisitionis adversus reum adducta fuerunt, subinde libellum concinnat, quo in libello, nisi, ad normam instructionis S. C. Episcoporum et Regularium (11 Iunii 1880)², prudentia vetet, facta per extensum exponit in reum per inquisitionem congesta, et libellum concludit, per generica verba instans ut provideatur, prout

¹ V. Appen. n. LVI.

² V. Appen. n. XLV.

de iure. Quod si, ob delicti naturam vel alia ob adiuncta, prudens non sit culpas reo in citatione patefacere, fisci promotor peculiaria facta in libello minime narrat, sed generice affirmat facta ad curiam adversus eum clericum delata esse, quae ea sunt, ut ille in ius vocandus sit.

977. Praedicto a fiscali procuratore oblato libello, iudex reo terminum definit, intra quem ille possit et debeat in iudicium sisti. Quod iudicis decretum, una cum libello, reo insinuat vel per apparitorem curiae vel alio legitimo modo.

978. Si reus stato tempore ad iudicium non accedat, iudex congruum alium ei indulget terminum, addita hac vel simili clausula: *causam in contumacia decisum iri, si reus vadimonium non obeat*. Huiusmodi vero clausulam iudex nedum secundae, verum etiam primae citationi, si necessitas ita postulet, adicere potest. Citatio autem hac clausula munita audit peremptoria. Si peremptoriae citationi reus haud obtemperet, promotor fiscalis (actor autem in iudicio civili) instat ut, reo amplius non citato, et habito perinde ac si in sui defensione plene succubuerit, attendatur solummodo quidquid ipse in probatis habeat vel habebit, novis etiam adductis probationibus, quatenus desiderentur, ad intentionem suam concludenter firmandam. Hac habita petitione, iudex decernit procedi ad ulteriora, non obstante rei contumacia. Et quamvis contra contumacem omnia iura clament, obtinebit tamen, si bonum ius faveat.

979. Si vero reus intra praefinitum terminum iudicio se sistat, iudiciali examini supponitur, adstante procuratore fiscali et actuario. Heic iudex ea quae supra dicta sunt prae oculis habebit.

980. Nonnunquam accidit, ut reus confugiat ad

exceptiones: quas inter praecedunt exceptiones contra iudicem, quem ut declinet, non legitimum proclamat aut suspectum. Quorum primum eveniret, si iudex extra territorium suum vel inter homines ius diceret sibi non subiectos, vel iurisdictionis modum excederet; alterum autem si cum reo iudex graves inimicitias gerat, si, quae sit in questione animi sui sententia, ante tempus manifestaverit, vel alia praesto sit iusta causa. Huiusmodi exceptiones, ceu planum est, inter exordia litis opponendae sunt, nisi postea innotescant. Si iudex exceptionem tanquam iniustam reiiciat, permissum est reo ab hac iudicis sententia provocare; et tunc iudex supersedet processu, donec de exceptione cognoscat iudex ad quem appellatum est. Nulla vero alia appellatio actorum cursum retardabit, nisi sit a sententia *definitiva, vel a definitiva vim habente, et cuius gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat*, vel nisi causa sit a iudice usque ad biennium retardata¹.

981. Quod si exceptio respiciat omissas iudiciorum solemnitates, non est cur iudex de hac exceptione sit valde sollicitus. Sibi enim licet, vigore saepe memoratae Instructionis S. Congregationis Episcoporum et Regularium, omittere multiplices illas iudiciorum solemnitates, quae intimam iudicii naturam minime attingunt; et sibi dicta habeat verba *cap. 2. de verbor. signif.* in Clementin.

982. In quocumque processu, sive criminali sive civili, principem locum obtinet probatio, per quam iudici in controversiam adductae rei veritas innotescit. Neque enim ipsi, non cognita rei veritate, sententiam ferre licet. Hunc in finem, iamdiu receptum est, ut litigan-

¹ Conc. Trid. sess. 24. c. 20 de ref.

tium alter alteri proponat positiones, sive articulos, respicientes facta peculiaria, a quibus universae vel principalis causae solutio pendet. Sint autem oportet positiones ad rem pertinentes clarae et perspicuae, non dubiae aut obscurae, non captiosae; positivae seu assertivae, non interrogativae; factum respicere debent, non ius. Positionum effectus est, ut, iis a ponente constitutis, alteri sit exploratum, quid probare ipse debeat, quid in probatis iam habeat. Ponentis vero emolumentum in eo est, quod alter ad positiones respondere debet; ac si confessus fuerit, urgebitur testimonio suo, tanquam re satis certa et probata; si, respondere iussus, a iudicio discesserit, conscientia sua convictus iudicabitur.

983. Quapropter iudex, post examen inquisiti, cum tum reus tum promotor fisci intelligere iam possint quae facta ad causae decisionem conferant, eos ad concinnandas positiones invitat, atque congruum terminum praestituit ad illas sibi exhibendas. Iudex eas admittit aut resecat, prouti res postulat: et deinde mandat ut alter ad alterius positiones respondeat. Auditis alterius responsionibus, alter eas ex propositis positionibus (seu articulis) secernit quas probare debet.

984. Materia probationi obnoxia hac ratione circumscripta, iudex congruum terminum partibus indicit ad probationem faciendam.

985. Cum multiplex sit probationum genus, animadvertendum est monumenta scripta, v. gr. syngraphas vel etiam instrumenta publica, non statim in pretio habenda esse, sed postquam iudicialia reddita sint; imo testimonia a testibus, iudice et litigantium altero absentibus, scripta minus probare.

986. Quod vero ad testes in iudicio excutiendos,

illos iudex supponit quaestionibus, quas regulariter haurit ex articulis ab inducente eos testes propositis. Et quoniam articuli litigantibus noti sunt, et proinde testes etiam cum ad examen accedunt, ut plurimum, eos articulos cognoscunt, iudex ita quaestiones seu interrogationes digeret, ut testis, etsi fortasse a studio partium non sit immunis, atque praemeditatus sit quas dare velit ad articulos responsiones, attamen a quaestionibus sibi propositis eo perductus, quo se iturum minime cogitaverat, veritatem imminuere iam non audeat. Hac de causa, cautum est, ne quaestiones in antecessum manifestentur; sed iudex ita eas cancellario dictabit, ut testis quaestionem sequentem prorsus ignoret, donec satisfecerit praecedenti.

987. Expleto probationum adducendarum tempore, fit conclusio in causa; quae quidem fieri potest, aut expresse aut tacite. Quod si alteruter litigantium nec expresse nec tacite concludat, iudex, cum congruum tempus ad probationes comparandas litigantibus indulserit, atque de factis ad veritatem dignoscendam opportunis satis sit instructus, vel ex officio vel ad instantiam partis conclusionem decernit. Conclusionis in causa praecipuus effectus est, ut litigantes novas deinde probationes per testes vel etiam instrumenta afferre nequeant, nisi extraordinaria et iusta causa suffragetur.

988. Conclusio in causa non ita intelligenda est, ut, ea cessante, nullitatis vitio processus tabescat; attamen absque necessitate omittenda non est. At si conclusio in causa desideretur, integrum erit litigantibus novas usque probationes, novos testes inducere, postquam contrarias probationes viderint et adversariorum testium didicerint attestations.

989. Cum in causa conclusum est, iure communi

inspecto, acta patent contententibus, qui vel per se vel per iuriconsultos possunt respondere et defensiones facere. In criminalibus vero clericorum causis, quid liceat reo, quid fisci promotor in mandatis habeat, quomodo se gerere debeat iudex, passim citata instructio S. Congregationis Episcoporum et Regularium accurate definit. Quibus omnibus servatis, sententia iustitiae conformis prohibet a iudice.

990. A primae instantiae sententia licet appellare: non tamen a secunda, iuxta apostolicas litteras SS. D. N. Leonis XIII *Trans Oceanum* ¹, si sit cum prima conformis, nec a tertia si alteram confirmet, salva semper Sedis Apostolicae auctoritate. Quoad iudicem, ad quem is qui appellat provocare debeat, serventur eiusdem Summi Pontificis dispositiones in citatis litteris contentae. Potissimum appellationis intra legitima tempora interpositae et prosecutae effectus est, ut interim sententia executioni mandari nequeat; exceptis tamen casibus a Benedicto XIV in Constitutione *Ad militantis Ecclesiae* recensitis, in quibus non retardatur sententiae executio ².

991. In causis quae fidem respiciunt, ac proinde quando agitur de violatione Constitutionis Benedicti XIV, quae incipit *Sacramentum Poenitentiae*, omnia secretissime fieri debent. Igitur, si de causis sollicitantium agendum sit, « omnes curiae ecclesiasticae administri, et quicumque alii ad has pertractandas vel patroni ad defendendas causas assumantur, iusiurandum de secreto servando debent emittere, et ipsi Episcopi alique locorum Ordinarii ad servandum secretum obstringuntur, prout in iure cautum est ³. Qui vero denun-

¹ V. Appen. n. XCVI.

² V. Appen. n. XI.

³ Cap. *Statuta fin.* de haeret. in 6°, et cap. *Multorum, & Porro, de haeretis* in Clementin.

tiationis oneri satisfaciunt, quique in hisce causis examini subiciuntur, iuramentum ab initio de veritate dicenda et, actu expleto, de secreto servando tactis sacrosanctis Dei Evangelii, etiamsi sint sacerdotes, praestare tenentur ¹. Ut autem in huiusmodi causis ad normam iuris procedatur, accurate serventur instructiones S. Officii 20 Februarii 1867 et 20 Iulii 1890, quas in Appendice referri mandamus ². De complicitas autem absolutione tractandum unice est per confessarium cum Sacra Poenitentaria, per quam facultates necessariae fiunt et mandata opportuna redduntur ³.

CAPUT IV.

De suspensione ex informata conscientia.

992. Nonnunquam contingit, ut Episcopus comperiat clericum, non sine christianae reipublicae detrimento, graviter delinquere; sed eius delictum persequi servatis tramitibus in praecedenti capitulo descriptis non expediat, vel quia cavendum est, ne in vulgus prodeat crimen occultum, vel quia illi, quibus occultum huiusmodi facinus innotescit, de eo testari recusant, si reo nomen testium reveletur.

993. Concilii Tridentini Patres ⁴ decreverunt ut, eventibus huius generis casibus, Episcopo liceat clericum a suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis, quomodolibet, etiam extrajudicialiter, suspendere, et ut subinde nulla, contra ipsius Praelati voluntatem, ad priores ordines, gradus et dignitates sive honores

¹ Instruct. S. Off. 20 Februarii 1867. V. Appen. n. XXIX.

² V. Appen. n. LXVI.

³ Synod. Ostien. et Veltern. an. 1892, p. 2. a. 5.

⁴ Sess. 14. cap. 1 de ref.

Acta et Decreta.

restitutio suffragetur. Ut ea quae decet, in negotio tam gravi, adhibeatur prudentia, praec oculis habendae erunt certae quaedam normae, a S. Congregatione de Propaganda Fide editae, die 20 Octobris 1884¹; quae iacent prout sequitur:

« I. - Sensus ex informata conscientia, non sensus ac illa quae per iudicalem sententiam infligitur, personam ecclesiasticam a suis ordinibus seu gradibus vel dignitatibus ecclesiasticis exercendis interdicunt.

« II. - In hoc praecipue ipsa differt a iudiciali suspensione, quod adhibetur tamquam extraordinarium remedium in poenam admissi criminis; ideoque ad eiusdem impositionem non requiruntur nec formae iudiciales, nec canonicae admonitiones. Satis erit proinde, si Praelatus hanc poenam infligens simpliciter utatur praeepto, quo declaret, se suspensionem ab exercitio sacrorum officiorum vel ecclesiasticorum munerum indicere.

« III. - Huiusmodi praeeptum semper in scriptis intimandum est, die et mense designato; ideoque fieri debet vel ab ipso Ordinario, vel ab alia persona de expresso ipsius mandato. In eadem tamen intimatione exprimendum est, quod eiusmodi poenitentia irrogetur in vim Tridentini decreti (sess. 14. cap. 1 de reform.) ex informata conscientia vel ex causis ipsi Ordinario notis.

« IV. - Debent insuper exprimi partes exercitii ordinis vel officii, ad quas extenditur suspensio; quod si suspensus interdictus sit ab officio, cui alter in locum ipsius substituendus est, ut puta Oeconomicus in cura animarum, tunc substitutus mercedem percipiet ex fructibus beneficii, in ea portione, quae

¹ V. Appen. n. LV.

« iuxta prudens Ordinarii arbitrium taxabitur. At si suspensus in hac taxatione se gravatum senserit, moderationem provocare poterit apud Curiam archiepiscopalem, aut etiam apud Sedem Apostolicam.

« V. - Exprimi item debet tempus durationis eiusdem poenae. Abstineant tamen Ordinarii ab ipsa infligenda in perpetuum. Quod si ob graviore causas Ordinarius censuerit eam imponere non ad tempus determinatum, sed ad suum beneplacitum, tunc ipsa habetur pro temporanea, ideoque cessabit cum iurisdictione Ordinarii suspensionem infligentis.

« VI. - Suspensioni ex informata conscientia iustam ac legitimam causam praebet crimen seu culpa a suspensio commissa. Haec autem debet esse occulta, et ita gravis, ut talem promereatur poenitentiam.

« VII. - Ad hoc autem ut sit occulta requiritur, ut neque in iudicium neque in rumores vulgi deducta sit, neque insuper eiusmodi numero et qualitate personarum cognita sit, unde delictum censi debeat notorium.

« VIII. - Verum tenet adhuc suspensio, si ex pluribus delictis aliquid fuerit notum in vulgus; aut si crimen, quod ante suspensionem fuerat occultum, deinceps post ipsam fuerit ab aliis divulgatum.

« IX. - Prudenti arbitrio Praelatorum relinquitur, suspensionis causam, seu ipsam culpam, delinquenti aut patefacere, aut reticere. Partes alioquin pastoralis sollicitudinis et caritatis eorundem erunt, ut si istiusmodi poenam suspensio manifestare censuerint, ipsa ex paternis, quas interponent, monitionibus, nec dum ad expiationem culpae, verum etiam ad emendationem delinquentis, et ad occasionem peccandi eliminandam inserviant.

« X. - Meminerint vero Praesules, quod, si contra
 « decretum, quo irrogata fuit suspensio, promoveatur
 « recursus ad Apostolicam Sedem, tunc apud ipsam
 « comprobari debeat culpa, quae eidem praebeuit occa-
 « sionem. Consultum idcirco erit, ut antequam haec
 « poena infligatur, probationes illius, quantumvis extra-
 « iudicialiter et secreto, colligantur; ita ut eo ipso quod
 « cum omni certitudine culpabilitatis in punitioe in-
 « ferenda procedatur, si deinceps causa examinanda
 « sit apud Apostolicam Sedem, probationes criminis in
 « eas difficultates haud impingant, quae, ut plurimum,
 « occurrunt in istiusmodi iudiciis.

« XI. - A decreto suspensionis ex informata con-
 « scientia non datur appellatio ad tribunal superioris
 « ordinis. Postquam idcirco clericus intimationem su-
 « spensionis habuerit, si nihilominus appellationem in-
 « terponere, eiusque obtentu, in altari ministrare, seu
 « quovis modo suum ordinem solemniter exercere prae-
 « sumat, statim incidit in irregularitatem.

« XII. - Semper tamén patet aditus ad Aposto-
 « licam Sedem; et in casu quo clericus absque suffi-
 « cienti ac rationabili causa se hac poena multatum
 « reputet, recurrere poterit ad Summum Pontificem.
 « Interim tamen in vigore permanet decretum suspen-
 « sionis, usque dum ab ipso Pontifice, vel a Sacra
 « Congregatione, quae de recursu iudicare debet, non
 « fuerit rescissum, aut etiam moderatum.

« XIII. - Caeterum, ex quo istiusmodi poena est re-
 « medium omnino extraordinarium, quod praesertim ad
 « expiationem criminum absque formis iudicialiis adhi-
 « betur; prae oculis habeant Praelati, id quod sapien-
 « tissime admonet Summus Pontifex s. m. Benedi-
 « ctus XIV, in suo tractatu de Synodo Dioecesana,

« libro XII, c. 8. n. 6; quod nimirum reprehensibilis
 « foret Episcopus, si in sua Synodo declararet, se dein-
 « cept, ex privata tantum scientia, poena suspensio-
 « nis animadversurum in clericos, quos graviter de-
 « liquisse compererit, quamvis eorum delictum non
 « possit in foro externo concludenter probari, aut illud
 « non expediat in aliorum notitiam deducere ».